

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Шаульської Лариси Володимирівни на дисертаційну роботу
Корнєвої Тетяни Сергіївни на тему «Удосконалення механізму
управління ефективністю праці в умовах інноваційно-орієнтованого
розвитку машинобудівних підприємств»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна
економіка і політика**

Актуальність теми дисертації

Ефективність на рівні національної економічної моделі, бізнес-моделі або економічної поведінки людини є найважливішою ознакою та метою існування й управлінського впливу. Ефективність праці в цьому контексті є логічним базисом забезпечення ефективності бізнес-процесу в цілому та ефективності використання інших видів ресурсів. Особливого значення питання підвищення ефективності праці набуває у зв'язку із посиленням глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі та входженням світової спільноти в четверту промислову революцію, оскільки ефективне використання праці сприяє нарощенню конкурентних переваг національних економік, а прогресивна динаміка ефективності праці та відповідне зростання доданої вартості забезпечує збільшення прибутків підприємств і доходів працюючих й сприяє розширенню можливостей соціального розвитку. Разом з цим, неочевидним для багатьох є стрімкий процес трансформації джерел цінності та перспективних чинників, які спроможні забезпечити стійке зростання ефективності нових за змістом економічних процесів. Зміщення акценту в бік нематеріальних активів, інформаційних, когнітивних, креативних та сервісних засад ефективності є трендом, який потребує трансформації змісту, спрямованості та технологій управлінського впливу. Зазначений тренд вже масово демонструє результати в окремих видах економічної діяльності – сфері послуг, інформаційних технологій, креативних кластерах; це простежується в світі і в Україні. В промисловості переважно зберігається орієнтація на традиційні ресурсні чинники ефективності та використовується відповідна класична модель управлінського впливу, що є очікуваним та пояснюється природною інертністю великих соціально-економічних систем.

Водночас, реалії вітчизняної практики функціонування машинобудівних підприємств, які впродовж останніх років зазнають значних втрат у сфері виробничого та кадрового потенціалу й мають тенденцію до зниження інноваційної активності, свідчать про потребу модернізації підходів та пошук нових джерел забезпечення ефективності в цілому та ефективності праці як критично важливого ресурсу зокрема. Наразі питання управління ефективністю праці, дослідження впливу чинників, які визначають її рівень потребують нового погляду з метою посилення керованості цими процесами.

Отже, дисертаційна робота Корнеєвої Т.С. «Удосконалення механізму управління ефективністю праці в умовах інноваційно-орієнтованого розвитку машинобудівних підприємств», присвячена удосконаленню теоретико-методичних засад підвищення ефективності праці, а також розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування механізму управління ефективністю праці, що ґрунтуються на розробленій автором методиці визначення рейтингу впливу чинників на ефективність праці на машинобудівних підприємствах в умовах їх інноваційно-орієнтованого розвитку, є актуальною та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота Корнеєвої Тетяни Сергіївни безпосередньо пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт Центральноукраїнського національного технічного університету Міністерства освіти і науки України, зокрема з темами: «Удосконалення механізму взаємодії основного капіталу і продуктивності праці в умовах економіки знань» (номер державної реєстрації 0108U008327, 2004 р.) та «Удосконалення підходів до державного регулювання підвищення продуктивності праці та організації професійного розвитку працівників в Україні» (номер державної реєстрації 0114U000801, 2013 р.), під час виконання яких автором розроблено систему показників оцінювання ефективності праці на машинобудівних підприємствах та побудовано модель визначення коефіцієнтів рейтингу впливу чинників на ефективність праці й запропоновано підходи щодо удосконалення механізму управління ефективністю праці в умовах економіки знань.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки і пропозиції, що містяться у дисертації Корнеєвої Тетяни Сергіївни, достатньою мірою обґрунтовані, логічні і достовірні.

Поставлена мета, що полягала у поглибленні теоретико-методичних положень та розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму управління ефективністю праці в умовах інноваційно-орієнтованого розвитку машинобудівних підприємств досягнена.

Дисертація відзначається змістовною та логічно ув'язаною схемою побудови і викладення матеріалу, а ознайомлення з її змістом та структурою свідчить про комплексний підхід до проведеного автором дослідження. Кожний розділ дисертаційної роботи завершується висновками, де автором узагальнено та підсумовано матеріали дослідження. У кінці роботи подано загальні висновки, в яких висвітлено результати дослідження та їх значимість для подальшого розвитку науки і практики в сфері управління ефективністю праці на машинобудівних підприємствах в умовах їх інноваційно-орієнтованого розвитку. Висновки та пропозиції, сформульовані за результатами дослідження, є логічними і в повній мірі відображають основні результати, що впливають з мети та завдань дисертаційної роботи.

У першому розділі роботи здобувачем систематизовано наукові підходи до визначення сутності ефективності праці як соціально-економічної категорії, уточнено термінологічний апарат дослідження з урахуванням тенденцій інноваційного розвитку машинобудівних підприємств, сформовано та класифіковано показники оцінювання ефективності праці та з'ясовано організаційні засади управління ефективністю праці в сучасних умовах функціонування машинобудівних підприємств.

У другому розділі досліджено тенденції ефективності праці в Україні, виявлено закономірності багаторівневого впливу показників інноваційного розвитку на ефективність праці в Україні та ЄС, оцінено дієвість управління ефективністю праці на машинобудівних підприємствах.

У третьому розділі роботи побудовано модель визначення рейтингу впливу чинників на показники ефективності праці, з'ясовано наявні резерви підвищення ефективності праці на машинобудівних підприємствах та надано рекомендації щодо удосконалення механізму управління ефективністю праці в умовах інноваційного розвитку машинобудівних підприємств.

Під час підготовки дисертаційної роботи автором опрацьовано значний масив першоджерел, серед яких нормативно-правові документи, праці провідних вітчизняних та зарубіжних науковців з проблематики ефективності праці та управління ефективністю праці, методичні рекомендації, періодичні видання, статистичні матеріали та звітні дані Державної служби статистики України, вітчизняних міністерств та відомств, міжнародних організацій, Головного управління статистики в Кіровоградській області, машинобудівних підприємств Кіровоградської області, результати власних досліджень та розрахунків автора.

Достовірність та обґрунтованість результатів дисертації підтверджується

логічним використанням релевантних методів наукового дослідження: методів теоретичного пізнання (історичний, діалектичний, індукції та дедукції, аналізу й синтезу), методів емпіричного дослідження (розрахунково-конструктивний, монографічний, класифікаційно-аналітичний, економіко-статистичний, системно-структурний аналіз, економіко-математичного моделювання). Їх використання дозволило здобувачу поглибити теоретико-методичні засади вимірювання та оцінювання ефективності праці та сформулювати пропозиції щодо удосконалення механізму управління ефективністю праці в умовах інноваційно-орієнтованого розвитку машинобудівних підприємств.

До найважливіших результатів даного наукового дослідження, які характеризуються науковою новизною та мають важливе значення для науки і практики, можна віднести комплекс положень, які мають теоретичну та прикладну цінність.

Базовим науковим результатом теоретичної спрямованості, який став фундаментом проведеного дослідження, є поглиблені автором теоретичні підходи щодо визначення сутності понять «ефективність праці» (с. 43-44) та «управління ефективністю праці» (с. 81-83), що базуються на кількісно-якісних параметрах результативності процесів використання продуктивних здібностей працівників та спрямовані на забезпечення комплексного підходу до вимірювання результатів і витрат праці й розширюють можливості щодо вдосконалення механізму управління ефективністю праці в умовах інноваційно-орієнтованого розвитку підприємств. На цій теоретичній основі автором проведено узагальнення науково-методичних підходів до розрахунку показників ефективності праці на різних економічних рівнях (с. 59-60), обґрунтовано систему показників оцінювання ефективності праці на міжнародному, макро-, мезо-, мікроекономічному рівнях (с. 67-69) та визначено систему чинників, які в умовах інноваційно-орієнтованого розвитку машинобудівних підприємств здійснюють найбільш вагомий вплив на ефективність праці (с. 66-69), сформовано структурно-логічну схему вимірювання та оцінювання ефективності праці на машинобудівних підприємствах (с. 70).

Дисертація Корнеевої Т.С. має виражену прикладну спрямованість, що обумовлює її цінність в контексті перспективи використання нових наукових результатів методичного та практичного характеру, серед яких підкреслюємо значення таких:

- визначено особливості організації управління ефективністю праці на машинобудівних підприємствах (стор. 74-86), що ґрунтуються на взаємозв'язку виробничого потенціалу підприємства та відносин у сфері трудової діяльності, спрямовані на досягнення визначеного рівня продуктивності праці, якості праці та її результативності, зосереджують увагу на якісних характеристиках людського капіталу й забезпечують своєчасне корегування управлінських дій під впливом зміни внутрішніх і зовнішніх факторів;

- проведене автором комплексне оцінювання дієвості функціонування механізму управління ефективністю праці машинобудівних підприємств, що включає: визначення тенденції зміни ефективності праці на макро- та мезоекономічному рівнях в Україні (стор. 92-108); виявлення закономірностей впливу показників інноваційного розвитку на ефективність праці в Україні та ЄС (стор. 121-126); оцінку дієвості управління ефективністю праці на машинобудівних підприємствах Кіровоградської області (стор. 133-139), дозволило виявити невідповідність показників ефективності праці на відповідних рівнях національної економіки потребам економіки постіндустріального типу та доводить слабку дієвість заходів щодо управління ефективністю праці;

- на основі використання методу лінеаризації моделі ефективності праці реалізовано науково-методичний підхід до оцінювання ефективності праці, що базується на визначенні рейтингу впливу чинників на показники середньогодинного виробітку і середньогодинної доданої вартості для досліджуваних машинобудівних підприємств Кіровоградської області (стор. 155-179), що дозволило автору визначити напрями впливу чинників (позитивний/негативний) та рівень суттєвості впливу чинників на ефективність праці (стор. 218-233);

- з'ясовано наявні резерви підвищення ефективності праці на машинобудівних підприємствах Кіровоградської області, в умовах їх інноваційно-орієнтованого розвитку, шляхом апробації розробленої моделі оцінювання ефективності праці та на основі визначених числових значень коефіцієнтів рейтингу впливу чинників на ефективність праці; надано рекомендації щодо освоєння виявлених резервів (стор. 224);

запропоновано напрями удосконалення механізму управління ефективністю праці в умовах інноваційного розвитку машинобудівних підприємств (стор. 230-234), основу якого формують функції, принципи, методи управління ефективністю праці, визначені автором чинники впливу та інструменти підвищення ефективності праці, які в комплексі спрямовані на розробку програми управління ефективністю праці (с. 238-242), реалізація якої забезпечить досягнення економічних, соціальних, інноваційних, моральних та екологічних ефектів.

Теоретична цінність та практичне значення результатів дослідження

Результати дослідження, наукові висновки та рекомендації є теоретично значимими у контексті удосконалення механізму управління ефективністю праці в умовах інноваційно-орієнтованого розвитку машинобудівних підприємств й спрямовані на розвиток підходів щодо розуміння й сприйняття

ефективності праці з позиції визначення чинників і резервів економічного росту на різних рівнях економічної системи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення та результати доведено до рівня методичних розробок та прикладних рекомендацій, які створюють методичну основу для удосконалення механізму управління ефективністю праці в умовах інноваційно-орієнтованого розвитку машинобудівних підприємств. Основні розробки автора використані в управлінській діяльності Приватного акціонерного товариства Науково-виробничого підприємства «Радій» – задля виявлення потенційних резервів зростання ефективності праці на основі застосування комплексного механізму управління ефективністю праці, що ґрунтується на розрахунку числових значень коефіцієнтів впливових чинників та їх рейтингового оцінювання (довідка №55/582 від 16.12.2020 р.); Приватного акціонерного товариства «Гідросила ЛЄДА» – застосування в діяльності підприємства розробленої методики дозволяє встановити пріоритети в розвитку складових основного капіталу, інвестиційної та інноваційної діяльності, формування і використання персоналу, використання робочого часу, складу фонду оплати праці та забезпечує можливість цілеспрямовано впливати на динаміку зростання ефективності праці для забезпечення більш раціонального використання ресурсів, спрямованих на розвиток підприємства (довідка № 34/216 від 12.10.2020 р.); Головного управління статистики у Кіровоградській області – під час розробки методичних рекомендацій щодо оцінювання ефективності праці через критерії: середньогодинний виробіток одного працівника та середньогодинна додана вартість одного працівника, а також визначення та оцінювання показників, що впливають на ефективність праці на макроекономічному, мезоекономічному і мікроекономічному рівнях (довідка №18-03/3058-20 від 02.12.2020 р.); Департаменту соціального захисту населення Кіровоградської обласної державної адміністрації – під час розробки цільової програми зайнятості населення Кіровоградської області на 2018-2020 роки в контексті реалізації державної політики з питань соціально-трудових відносин, оплати праці, належних умов праці і соціального захисту (довідка №128-21 від 09.11.2020 р.); Центральноукраїнського національного технічного університету – у навчальному процесі при формуванні освітньо-професійних програм підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 – Управління та адміністрування для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти та під час підготовки навчально-методичного забезпечення та викладання таких навчальних дисциплін: «Менеджмент», «Інфраструктура підприємницької діяльності», «Управління матеріально-технічним забезпеченням виробництва», «Менеджмент організацій», «Організація праці менеджера» (довідка №33-15/1703 від 12.11.2020 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи висвітлено в наукових працях, які відповідають чинним вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць, серед яких: 1 стаття в науковому виданні країн ОЄСР, 1 монографія в науковому виданні країн ОЄСР, 1 стаття в науковому виданні інших іноземних держав, 5 статей - у наукових фахових виданнях України (1 з яких у науковому виданні, що включено до міжнародної наукометричної бази даних Зсориз), 1 розділ у колективній монографії, 9 публікацій - в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій - 10,82 друк. арк. (з них автору належить 8,82 друк. арк.).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Відзначаючи актуальність обраної дисертантом тематики наукового дослідження, наукову новизну отриманих результатів, вважаємо за доцільне звернути увагу на деякі недоліки та положення, що мають дискусійний характер або потребують додаткового уточнення.

1. Відзначаючи детальне опрацювання автором питань щодо наявних підходів до розуміння сутності ефективності праці (п. 1.1, стор. 32-44), слід вказати на недостатнє висвітлення особливостей сприйняття ефективності праці в умовах постіндустріального типу економічних відносин. Адже економіка, що базується на знаннях, інформаційних технологіях, суттєво змінює уяву про природу ефективності праці, її основні фактори та механізми підвищення. У новому типі господарювання ефективність праці зростає на основі мотивації до інноваційних видів діяльності, креативності та сервісної компетентності, розвитку інноваційної культури, обміну і спільного використання знань, свободи обстоювання своєї думки, наукового пошуку і творчої діяльності, захисту інтелектуальної власності тощо. Саме такий аспект дослідження сутності ефективності праці в дисертаційній роботі розкрито недостатньо.

2. Обґрунтовуючи пропозицію щодо формування та реалізації програми управління ефективністю праці, автор вмотивовано говорить про необхідність врахування тенденцій трансформації системи управління чинниками впливу на ефективність праці (п. 3.3, стор. 238-242). В цьому контексті варто було б оцінити перспективу зміни чинників впливу на основі прогнозованих структурних змін в національній економіці, розвитку п'ятого-шостого технологічних укладів, перебудови управлінської моделі, розвитку інституційного середовища тощо та показати, як у середньостроковій та

довгостроковій перспективі змінюватиметься ефективність праці на досліджуваних машинобудівних підприємствах.

3. Автор обґрунтовано піднімає питання соціальної відповідальності бізнесу в контексті забезпечення ефективності праці (п. 3.2, 3.3), проте вважаємо, що темі відповідальності приділено недостатньо уваги. Йдеться про індивідуальну відповідальність працівників за пошук можливостей модернізації процесів створення цінності, а також про відповідальність бізнесу, роботодавців щодо стимулювання та затребуваності інноваційно-активної поведінки працівників, створення умов для розширення творчих компонентів праці, які є перспективним джерелом зростання ефективності. Логічно було б розвинути цю тему на етапі розробки концептуальних засад удосконалення механізму управління ефективністю праці.

4. Не викликає заперечення думка автора щодо інноваційної активності як невичерпного джерела зростання ефективності праці на машинобудівних підприємствах (п. 1.2, стор. 54). Досліджуючи чинники впливу на ефективність праці з урахуванням спрямованості інноваційно-орієнтованого розвитку машинобудівних підприємств, варто було б згадати і про такий важливий показник (та включити його до складу досліджуваних чинників), як винахідницька активність працівників; висвітлити стан ефективності винахідницької діяльності на машинобудівних підприємствах та показати її зв'язок з ефективністю праці в цілому.

5. В п. 3.1 (с. 153-207) автор аналізує чинники, які визначають рівень ефективності праці та демонструє, що в окремих випадках одні й ті самі показники впливають позитивно, в інших негативно (з числа підприємств, які були залучені до дослідження). Під час захисту бажано пояснити, якими додатковими обставинами обумовлено суперечливий вплив.

6. Дисертантом здійснено поглиблений аналіз впливу 36 чинників на ефективність праці, на підставі чого було визначено рівень ефективності праці на підприємствах сфери машинобудування та в цілому в промисловості України (п. 2.1, п. 2.3). Проте, враховуючи акцент здійснюваного дослідження на «інноваційно-орієнтованому розвитку машинобудівних підприємств», вважаємо, що вагомості дослідженню додало б порівняння показників ефективності праці підприємств сфери машинобудування з підприємствами новітніх технологічних укладів, з визначенням та обґрунтуванням спільних та відмінних ознак впливу досліджуваних чинників. Це дозволило б автору виокремити пріоритетні чинники в контексті інноваційного розвитку машинобудівних підприємств.

Однак, вказані недоліки та зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Корнеєвої Т.С., виконану на належному теоретико-методичному рівні, а наявність дискусійних положень свідчить про складність обраного напрямку дослідження.

